

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.98

DOI [https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1\(30\).543](https://doi.org/10.32837/pyuv.v0i1(30).543)

Т. М. Давченко

orcid.org/0000-0003-3883-3123

суддя господарського суду Миколаївської області

ОСОБА ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДОВЕДЕННЯ ДО БАНКРУТСТВА (СТ. 219 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)

Постановка проблеми. Україна, згідно з «Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони», взяла зобов'язання вжити заходи, скеровані на процес широкомасштабної адаптації законодавства задля сприяння економічній інтеграції до внутрішнього ринку Європейського Союзу. Вирішальними інструментами для розвитку інвестицій і заохочення конкуренції є відповідний рівень економічної надійності та безпеки, що досягається завдяки запобіганню вчинення злочинів у сфері господарювання та ефективності їх розслідування.

Особлива загроза для економічної стабільності та співробітництва полягає в умисному, з корисливих мотивів, іншої особистої заінтересованості або в інтересах третіх осіб вчинення громадянином – засновником (учасником) або службовою особою суб'єкта господарської діяльності дій, що призвели до стійкої фінансової неспроможності суб'єкта господарської діяльності, що завдало великої матеріальної шкоди державі чи кредиту. Відповідальність за вказаний злочин передбачається ст. 219 КК України. Однак методика розслідування кримінальних правопорушень, з огляду на складність економічних відносин та взаємодії суб'єктів господарювання, нестабільності регулювання функцій контролю за господарською діяльністю, у тому числі у сфері міжнародного економічного співробітництва, не відповідає потребам сьогодення; наявні методичні рекомендації не враховують нових економічних викликів та загроз; електронні мережі розрахунків ускладнюють виявлення ознак кримінального правопорушення; наявність розвиненої мережі міжнародного економічного співробітництва обмежує юрисдикцію держави щодо збору доказів тощо.

Згідно з даними Генеральної прокуратури України в 2016р. за ст. 219 КК України було зареєстровано 44 злочини, повідомлення про підозру вручено 1 особі, щодо 43 злочинів на кінець звіт-

ного періоду не прийнято рішення щодо закриття чи зупинення. В 2017 році зареєстровано 59 злочинів, повідомлення про підозру вручено 1 особі; в 2018 році зареєстровано 29 злочинів, жодній особі не повідомили про підозру, відповідно до ст. 280 КПК України досудове розслідування зупинено по двох кримінальних правопорушеннях провадженнях у зв'язку з тим, що місцезнаходження підозрюваного невідомо. Протягом 2019 року зареєстровано 31 кримінальних правопорушень з ознаками доведення до банкрутства, жодній особі не повідомлено про підозру.

Вказані питання досліджувалися в наукових працях В.О. Коновалової, В.Ю. Шепітька, В.А. Журавля, В. Шевчука, А.Д. Марушева, Г.А. Матусовського, В.В. Білоуса, В.Д. Берназа, А.Ф. Волобуєва, І.М. Осики, Р.Л. Степанюка, В.К. Весельського, Є.Д. Лукьянчикова, В.Г. Лукашевича, Л. І. Аркуші, Ю.П. Аленіна, В.Г. Гончаренка, О.В. Капліної та інших. Разом з тим залишається невирішеним значний обсяг проблемних питань практичної діяльності правоохоронних органів, а також множинність аспектів цієї проблематики, нинішні динамічні зміни в законодавстві зумовили потребу в проведенні дослідження задля забезпечення ефективності діяльності правоохоронних органів. Одним із напрямів наукового дослідження є новий погляд на особу як елемент криміналістичної характеристики доведення до банкрутства.

Оцінка стану літератури. Проблема дослідження особи підозрюваного (обвинуваченого) завжди була предметом уваги кримінального права, кримінального процесу, теорії оперативно-розшукової діяльності, кримінології та юридичної психології, психіатрії, соціології та інших наук. Глибокі дослідження особи засуджених в 20-ті роки здійснили М.М. Гернет, Є.Г. Ширвиндт, Б.С. Утевський та інші. В період масових репресій (30–40-і роки) ці питання в науковій літературі не знайшли свого відображення. Такі вчені, як Ф.В. Глазирін, О.С. Міхлін, ретельно вивчали

матеріали кримінальних проваджень та розробили досконалі характеристики засуджених. У 80-ті роки сповільнились наукові розвідки з окреслених питань. Після подій «перебудови» у зв'язку зі зміною економічної та соціально-політичної ситуації зазнала модифікації і злочинність, яка мімікрувала з відверто-насильницької до латентно-економічно-підприємницької, що зумовило необхідність повернутися до вивчення особи злочинця «нового часу».

Як справедливо зазначають К.В. Калюга та В.Г. Лукашевич, для того щоб скласти криміналістичний портрет злочинця, мало знати про його вчинки. Необхідно розуміти їхню природу. Ця природа часто ховається за емоційними виявами в інтонаціях голосу, незначними рухами тіла або почерком людини тощо. Вивчення особи злочинця підтверджує можливість виявлення певних типових закономірностей у поведінці обвинувачених, що також може бути використане у складанні його «криміналістичного портрету» [1, с. 77].

На стадії відкриття кримінального провадження необхідно насамперед вивчити особу вірогідного злочинця (злочинців), осіб, щодо яких є припущення про можливу причетність до вчинення кримінального правопорушення, як зазначає О.Я. Качанов, «матеріального рівня та способу життя цих осіб, а також їхніх зв'язків, близького оточення» [2, с. 366]. На думку А.Ф. Зелінського, будь-яка злочинна діяльність скеровується не одним, а зазвичай декількома мотивами. Особиста користь часто поєднується з честолюбством або корпоративною солідарністю [3, с. 21]. П.Д. Біленчук, М.Т. Задояний, Р.І. Гасанов, А.В. Кофанов, О.Л. Кобиланський звертають увагу слідчих на те, що мотивація є динамічною структурою. Мотиваційна поведінка злочинної діяльності, будучи одним із видів соціальних змін особистісної мотивації, детермінується соціальними умовами і нерозривно пов'язана зі змінами, що відбуваються в особистості. Поява негативних рис особистості змінює мотивацію, а зміни в системі мотивів надають зворотню дію на особистість [4, с. 15].

Як зазначає О.Ф. Волинський, вивчення особи підозрюваного (обвинуваченого) – це цілеспрямована діяльність слідчого щодо встановлення певної сукупності даних, які характеризують підозрюваного (обвинуваченого), та такі, що мають значення для правильного застосування норм кримінального закону, точного дотримання приписів кримінально-процесуального законодавства, вибору та використання найбільш ефективних прийомів під час проведення окремих слідчих дій, а також вжиття заходів з запобігання злочинам [5, с. 205].

Мета статті полягає в аналізі чинного законодавства, слідчої та судової практики задля обґрунтування пропозицій щодо доповнення криміналістичної характеристики цього виду злочину

(включення юридичної особи), наданні класифікації таких осіб та пропозицій щодо удосконалення процесуального законодавства для підвищення ефективності його застосування.

Аналіз диспозиції ст. 219 КК України дає підстави для висновку, що суб'єктом злочину можуть бути засновник, учасник або службова особа юридичної особи – суб'єкта господарської діяльності, які, з огляду на правові форми відповідної юридичної особи, мають повноваження, необхідні для вчинення передбачених ст. 219 КК України дій. Не може бути суб'єктом цього виду злочину індивідуальний підприємець, який здійснює свою діяльність без створення юридичної особи [6, с. 736].

Слідча практика за останні сім років дає підстави для висновку, що в Україні такі злочини вчиняються не одноосібно, а зазвичай за попередньою змовою групою осіб, або організованими групами. Прикладом того є кримінальне провадження, у якому обвинувачення було пред'явлене за ст. 219 КК України особам, які вчинили дії, скеровані на доведення до банкрутства організованої групи, до складу якої вони входили:

- 1) голова правління ощадної кредитної спілки;
- 2) головний бухгалтер кредитної спілки;
- 3) голова наглядової ради;
- 4) голова кредитного комітету;
- 5) засновник іншої юридичної особи;
- 6) директор іншої юридичної особи [7].

Отже, дії, скеровані на доведення до стійкої фінансової неспроможності, виконують уповноважені особи юридичної особи, тобто службові особи юридичних осіб, а також інші особи, які відповідно до закону, установчих документів юридичної особи чи договору мають право діяти від імені юридичної особи.

Особи, які вчиняють вказані кримінальні правопорушення, зазвичай, окрім виконання організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій на підприємстві, займають також публічні посади. Так, голова правління ВАТ «Лезниківський кар'єр», будучи депутатом Володарсько-Волинської районної Ради, являючись службовою особою, яка здійснює організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції, скоїв умисні злочини, а саме замах на заволодіння чужим майном в особливо великих розмірах. Шляхом зловживання своїм службовим становищем вчинене повторно та за попередньою змовою групою осіб вчинено перевищення службових повноважень, службове підроблення та доведення до банкрутства [8].

Причетними до організації доведення до банкрутства також можуть бути особи, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг. Так, Р. зобов'язаний був, як розпорядник майна, здійснити аналіз на предмет виявлення ознак фіктивного банкрутства чи до-

ведення до банкрутства, розглядати разом з посадовими особами боржника копії заяв кредиторів про грошові вимоги до боржника, які надійшли до господарського суду у зв'язку з порушенням справи про банкрутство та надіслані боржнику в установленому законом порядку, формувати і вести у встановленому законодавством порядку реєстр вимог кредиторів, повідомляти заявників та господарський суд про результати розгляду їх вимог боржником та включення визнаних вимог до реєстру, вимог кредиторів або про відмову визнання вимог боржником, окремо вносити до реєстру вимоги кредиторів, які забезпечені заставою майна боржника, згідно з їх заявами, а за їх відсутності – згідно з даними обліку боржника, а також вносити окремо до реєстру відомості про майно боржника, яке є предметом застави згідно з державним реєстром застав.

В одному з кримінальних проваджень такою особою став арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор) за допомогою працівників охоронного агентства, які не були повідомлені про злочинний намір останнього, та невстановлених осіб.

Характерною ознакою зв'язків учасників групи, яка вчиняє доведення до банкрутства, є наявність родинних зв'язків (подружжя, діти – батьки, зять – тесть тощо). Обвинувачений здійснив уступку корпоративних прав ПФ «Кентавр» на користь П. та виведення ПФ «Кентавр» зі складу учасників ТОВ «Петрофарм». Громадянин П. є його тестем, такі дії були пов'язані з тим, що обвинувачений не хотів, щоб стороння людина ставала співзасновником належного йому підприємства. На підставі протоколу зборів учасників ТОВ «Петрофарм» ПФ «Кентавр» було виведено зі складу засновників ТОВ «Петрофарм», а співзасновником ТОВ «Петрофарм» став П. (тесть) з часткою в розмірі 87,9% статутного фонду товариства. Такі свої дії обвинувачений не визнав злочинними, оскільки він діяв, на його думку, в межах чинного законодавства, умислу на незаконне відчуження майна ПФ «Кентавр» не переслідував.

Доведення до банкрутства великих підприємств відбувається за схемами, розробленими організованими групами, які попередньо створюють фіктивні фірми, примушують різними засобами (погрозами, шантажем тощо) керівництво обраної ними юридичної особи укладати невигідні угоди, укладати угоди та акти виконаних робіт безпосередньо з організованими групами (у складі яких особи, що мають судимості), на підставі чого здійснюються фінансово-господарські операції. Створюються як посередники торгові дома, через які має здійснюватися реалізація продукції чи надання послуг тощо. Наслідком цього є банкрутство юридичної особи та передача підприємства як повернення організованій групі – кредитору,

вимушеного боргу. Документи формуються та підписуються групою посадових осіб (генеральним директором, головним бухгалтером, економістом з фінансової роботи, головою наглядової ради).

З боку організованої групи, яка має на меті доведення до банкрутства та захопити підприємство, залучаються офіційно особи, які формально виконують організаційно-розпорядчі функції на підприємстві-рейдеру (безробітні, особи без фаху та досвіду). Так, з метою доведення ВАТ «КЗВА» до банкрутства і заволодіння майном підприємства, в рахунок оплати за ВАТ «КЗВА», що знаходилися на складі, товарно-матеріальні цінності, належні ТОВ «Енергокомплект» м. Донецька, підписали в адресу ТОВ «Енергокомплект» м. Донецька вексель на суму 519 379 грн. 72 коп. і акт його прийому-передачі ТОВ «Енергокомплект», складені по вказівці О. економістом з фінансової роботи ВАТ «КЗВА», усвідомлюючи, що виробничої необхідності в придбанні цих товарно-матеріальних цінностей у ТОВ «Енергокомплект» немає і ціна на них завищена. Тим самим була штучно збільшена кредиторська заборгованість ОАО «КЗВА» перед ТОВ «Енергокомплект». Шляхом підробки документів замість вказаних векселів ВАТ «КЗВА» повинно було провести розрахунок шляхом видачі простого процентного векселя, що передбачає щоденне нарахування відсотків у розмірі 0,5% від загальної суми договору. Придбання цих векселів на свідомо невигідних умовах могло спричинити стійку фінансову неспроможність ВАТ «КЗВА».

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» «потенційний конфлікт інтересів» – наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень, наявність якого зумовлює виникнення умислу на доведення до банкрутства одного з підприємств в інтересах іншої юридичної особи; «реальний конфлікт інтересів» – суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [9].

Так, наказом ПАТ «ДХК «Титан України» на посаду члена наглядової ради ВАТ «Сумихімпром» призначено Ш. Одночасно з цим він був призначений на посаду директора ТОВ «Сінтез Ресурс», тобто одночасно Ш. займав посаду директора ТОВ «Сінтез Ресурс» та був членом наглядової ради ПАТ «Сумихімпром». Зловживаючи службовим становищем, діючи умисно, всупереч інтересам товариства та в інтересах ТОВ «Сінтез Ресурс», перебуваючи на робочому місці уклад

з ТОВ «Сінтез Ресурс», в особі директора договір купівлі-продажу, відповідно до якого ТОВ «Сінтез Ресурс» зобов'язується передати у власність ПАТ «Сумихімпром», а ПАТ «Сумихімпром» прийняти та оплатити піддони дерев'яні у кількості 48 000 штук за ціною 80 грн. за 1 штуку, на загальну суму 3 840 000 грн. з ПДВ. При цьому Ш. було відомо, що на території Сумської області існували інші підприємства, які реалізовували аналогічні піддони за значно меншою ціною за штуку. За попередніми угодами поставку товару здійснювало ТОВ «ЛЕК», і товар доставлялися безпосередньо зі складських приміщень цього підприємства до ПАТ «Сумихімпром». Після укладення нової угоди з ТОВ «Сінтез Ресурс» фактично поставку дерев'яних піддонів до ПАТ «Сумихімпром» продовжило здійснювати ТОВ «ЛЕК», але документально ці операції оформлялися як поставка товару від ТОВ «Сінтез Ресурс», яке не мало жодного стосунку до виготовлення та транспортування піддонів, а лише формально здійснило їх закупівлю у ТОВ «ЛЕК» за відповідним договором, здійснивши у такий спосіб безтоварну операцію [10].

Зазвичай злочинці намагаються створити видимість здійснення законної діяльності, попередньо заздалегідь продумують способи вчинення дій, скерованих на доведення до банкрутства, визначають поетапність укладання заздалегідь невігідних угод, здійснення фінансово-господарських операцій, забезпечують конфіденційність домовленостей з іншими суб'єктами – юридичними особами та фізичними особами. Очевидно, що для реалізації вказаних дій залучаються «білокомірцеві» особи:

- 1) керівники підприємств (генеральні директори, директори, заступники);
- 2) керівники та/або члени наглядових рад;
- 3) головні бухгалтери, фінансисти, керівники планових відділів;
- 4) юристи, адвокати;
- 5) охоронні агентства;
- 6) посадові особи державних органів, які видають ліцензії та виконують інші дозвільні та контрольні функції.

Іншу групу складають особи, які тимчасово або на постійній основі працюють на підприємстві, обізнані щодо планів «доведення до банкрутства» керівних осіб, виконують їх вказівки, накази та доручення.

Також доцільно виокремити групу, до складу якої входять працівники, які не обізнані щодо злочинних намірів керівництва, виконують свої функції відповідно до розпоряджень (з урахуванням наявної фінансової неспроможності або спираючись на їхній професіоналізм, можуть прогнозувати ризик банкрутства).

Кримінальне банкрутство характеризується також появою у складі керівництва нових осіб, які раніше не були працівниками цього підпри-

ємства, не мають досвіду діяльності в цій сфері. Такими особами можуть бути представники підприємства-конкурента або представника невідомої юридичної особи, засновниками якої є представники злочинних груп. Як свідчить слідча практика, такі особи періодично включаються до складу керівних органів тих підприємств, які планується довести до стійкої фінансової неспроможності з метою рейдерського захоплення.

Інформація про осіб, які причетні до доведення до банкрутства, дозволяє ретельніше здійснювати планування розслідування, організувати проведення слідчих (розшукових) дій, обирати тактику з урахуванням індивідуальних психологічних, професіональних та вікових особливостей підозрюваних, виявляти злочинні зв'язки та мотиви тощо.

Реалізація злочинного умислу доведення до банкрутства супроводжується низкою домовленостей посадовців, які підкріплюються фінансовими гарантіями – неправомірною вигодою, яка може бути завуальована під премії, підвищення на посаді або безпосередньою передачею певних активів. З огляду на це очевидним є той факт, що такі дії мають характер корупційних.

Чинне законодавство доведення до банкрутства не відносить до корупційних. Так, відповідно до Примітки ст. 45 КК України корупційними злочинами відповідно до цього Кодексу вважаються злочини, передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, у разі їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, а також злочини, передбачені статтями 210, 354, 364, 364-1, 365-2, 366-1, 368, 368-3-369, 369-2, 369-3 цього Кодексу [11].

На нашу думку, доцільним є доповнити примітку ст. 45 КК України та віднести до корупційних злочинів ст. 219 КК України, якщо кримінальне правопорушення вчиняється з використанням службового становища. А як ми вище зазначили, саме з використанням службового становища й вчиняються такі дії.

Економіка, як на національному, так і на міжнародному рівні, здебільшого функціонує через юридичних осіб. Це не індивідуальні підприємці, а більшою мірою комерційні компанії, які конкурують у сфері державних закупівель, звертаються за одержанням різноманітних ліцензій та змагаються з державними органами в різноманітних наглядових процедурах. Транспорт, будівництво телекомунікації, добування корисних копалин, виробництво хімічної продукції, а також інші сектори контролюються великими корпораціями, які зазвичай здійснюють діяльність на глобальному рівні. Очевидно, що в реальності в більшості випадків корупція на високому рівні слугує інтересам юридичних осіб. В такому світі було б неправильним, якщо б кримінальне законодавство поширювалося б виключно на фізичних осіб.

Покарання лише фізичних осіб, навіть якщо вони є керівниками, не є достатньою мірою стримуючим фактором для корпорацій, які мають злочинні наміри. Необхідно як суб'єкти розглядати пов'язані сторони – осіб, стосунки між якими зумовлюють можливість однієї сторони контролювати іншу або здійснювати суттєвий вплив на прийняття фінансових і оперативних рішень іншою стороною.

Також складні структури управління та колективні процеси прийняття рішень у юридичних особах ускладнюють розкриття та розслідування таких злочинів. Виконавці та підбурювачі можуть сховатися за «корпоративну вуаллю» та уникнути відповідальності.

Оскільки доведення до банкрутства може вчинятися з метою рейдерського захоплення підприємства, тобто створення стану фінансової неспроможності однієї юридичної особи на користь іншої, то актуально постає питання про притягнення до відповідальності не лише фізичних осіб, винних у доведенні до банкрутства, але й юридичної особи, на користь якої було вчинено це кримінальне правопорушення.

Згідно зі ст. 96-3 КК України підставами для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру є:

1) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 цього Кодексу;

2) незабезпечення виконання покладених на її уповноважену особу законом або установчими документами юридичної особи обов'язків щодо вжиття заходів із запобігання корупції, що призвело до вчинення будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 209 і 306, частинах першій і другій статті 368-3, частинах першій і другій статті 368-4, статтях 369 і 369-2 цього Кодексу;

3) вчинення її уповноваженою особою від імені юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених у статтях 258-258-5 цього Кодексу;

4) вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою – четвертою статті 159-1, статтями 160, 260, 262, 436, 437, 438, 442, 444, 447 цього Кодексу.

Згідно з Приміткою 2 до ст. 96-3 КК України, злочини, передбачені статтями 109, 110, 113, 146, 147, частинами другою – четвертою статті 159-1, статтями 160, 209, 260, 262, 306, частинами першою і другою статті 368-3, частинами першою і другою статті 368-4, статтями 369, 369-2, 436, 437, 438, 442, 444, 447 цього Кодексу, визнаються вчиненими в інтересах юридичної особи, якщо вони призвели до отримання нею неправомірної вигоди або створили умови для отримання такої

вигоди, або були спрямовані на ухилення від передбаченої законом відповідальності.

Формулювання «отримання неправомірної вигоди в інтересах юридичної особи», що є результатом рейдерського захоплення в результаті доведення до банкрутства іншого підприємства, прямо вказує на доцільність доповнення Примітки 2 ст. 99-3 КК складом правопорушення, яке передбачене ст. 219 КК України. Отже, до осіб, які мають підлягати відповідальності за ст. 219 КК України, мають бути також віднесені юридичні особи; тому юридичні особи варто включити до криміналістичної характеристики цього виду кримінального правопорушення.

Висновки. Таким чином, юридичні особи як суб'єкти доведення до банкрутства можуть бути таких видів:

- 1) за ознакою заснування:
  - засновником є керівник підприємства, яке збанкрутувало;
  - засновником є близькі родичі, члени сім'ї керівника підприємства;
  - засновником є підставні особи, які фактично не керують підприємством, а виконують прямі вказівки;
  - засновником є злочинна організована група (особи, які мають судимості тощо);
- 2) за видом діяльності (сферою, видом економічної діяльності):
  - має тотожний вид економічної діяльності та виробництва;
  - має інший вид діяльності, але пов'язаний з діяльністю підприємства-банкрута (постачання тари, сировини, надання транспортних послуг тощо);
  - юридична особа не має жодних виробничих зв'язків.
- 3) за строком існування:
  - створена та має тривалу виробничу діяльність;
  - час створення незначний (передусім активним діям щодо доведення іншої юридичної особи до банкрутства).
- 4) за персональним складом керівництва:
  - особа, яка має досвід у сфері діяльності підприємства, яке доводиться до неспроможності;
  - особа, яка не має досвіду у сфері діяльності підприємства, яке доводиться до неспроможності;
  - керівником підприємства є особа, яка є давнім партнером у ділових стосунках з керівником підприємства-банкрута;
  - керівником підприємства є один з засновників підприємства, що доводиться до банкрутства, який вийшов зі складу його засновників в результаті конфлікту з іншими (помста, намагання забрати частку свого капіталу);
- 5) за характеристикою наслідків керування такою особою підприємствами:

– попередній досвід позитивний (в результаті поглинання підприємств створена ефективна корпорація);

– попередній досвід негативний (всі юридичні особи, якими керувала ця уповноважена особа, закривалися), що свідчить про фіктивність з наміром у неправомірний спосіб заволодіти активами.

Варто погодитися з Н.М. Ахтирською, що в Кримінальному процесуальному кодексі України доцільно для забезпечення результативності розслідування передбачити заборону реорганізації, ліквідації юридичної особи під час здійснення кримінального провадження щодо неї, продаж акцій, зміну виду діяльності, перенесення діяльності в іншу місцевість тощо. Доцільно узгодити вказані питання задля забезпечення належного міжнародного співробітництва під час кримінального провадження щодо юридичних осіб, оскільки транснаціональні організації здійснюють заволодіння активами підприємств шляхом доведення до банкрутств, потім легалізацію (відмивання), доходів, одержаних злочинним шляхом, та виводять їх в офшорні зони [12, с. 21–25]. Вказані заходи забезпечення кримінального провадження потребують подальших досліджень та вивчення міжнародного досвіду. Отже, для впровадження європейських стандартів кримінальної відповідальності юридичних осіб доцільно внести зміни до законодавства, як до кримінального, так і до кримінально-процесуального.

Література

1. Калюга К.В., Лукашевич В.Г. Мистецтво здобувати і використовувати початкову інформацію про особу злочинця : від моделювання зовнішнього виду та психологічних властивостей до висунення і розробки криміналістичних версій щодо кола осіб, причетних до злочину: Монографія / під наук. ред. В.Г. Лукашевича. Запоріжжя : «Дніпровський металург», 2012. С. 77.
2. Тяжкие и особо тяжкие преступления: квалификация и расследование: Руководство для следователей / Под общ. ред. С.Г. Кехлерова; науч. ред. С.П. Щерба. Москва : Спарк, 2001. С. 366.
3. Зелинский А.Ф. Криминальная мотивация хищений и иной корыстной преступной деятельности : учебное пособие. Киев : УМК ВО, 1990. С. 21
4. Біленчук П.Д., Задояний М.Т., Гасанов Р.І., Кофанов А.Ф., Кобилянський О.Л. Мотивація злочинної поведінки: поняття, соціальний зміст, основні сфери: навчальний посібник. Київ : КИЙ, С. 15.
5. Криминалистика: Учебник для вузов / А.Ф. Вольский, Т.В. Аверьянова, И.Л. Александрова и др. ; Под ред. Проф. А.Ф. Вольского. Москва : Закон и право, ЮНИТИ-ДАНА, 1999. С. 205.
6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД Дакор», 2018. С. 736.
7. Вирок Ленінського районного суду м. Кіровограда від 10.06.2014р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39159284>.
8. Вирок Корольовського районного суду м. Житомира від 11 вересня 2019 року. *Справа № 296/55/12-к.*
9. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014р. (в редакції від 17.03.2020р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.
10. Справа № 591/4278/17 Провадження № 1-кп/591/153/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72630596>.
11. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001р. (в редакції від 20.03. 2020р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
12. Ахтирська Н.М. Міжнародне співробітництво у кримінальних провадженнях щодо юридичних осіб. Застосування заходів кримінально-правового – характеру щодо юридичних осіб: Матеріали міжнародного круглого столу (30 липня 2019р). Київ : Національна академія прокуратури України, 2019. С. 21–25. 94 с.

Анотація

Давченко Т. М. Особа як елемент криміналістичної характеристики доведення до банкрутства (ст. 219 Кримінального кодексу України). – Стаття.

У статті розглянуто поняття і сутність особи як елементу криміналістичної характеристики кримінального правопорушення доведення до банкрутства. На підставі аналізу статистичних даних, слідчої та судової практики виокремлено ознаки фізичних осіб, які вчиняють цей вид правопорушення, та обґрунтована доцільність розширення кола суб'єктів, шляхом включення юридичних осіб. Цей підхід зумовлений випадками рейдерського захоплення активів підприємств, які призводять до стійкої фінансової неспроможності. Наявні методи розслідування доведення до банкрутства не містять рекомендацій правоохоронним органам з цього питання. Злочинці намагаються створити видимість здійснення законної діяльності, заздалегідь продумують способи вчинення дій, скерованих на доведення до банкрутства, визначають поетапність укладання заздалегідь невідгідних угод, здійснення фінансово-господарських операцій, забезпечують конфіденційність домовленостей з іншими суб'єктами – юридичними особами та фізичними особами. Очевидно, що для реалізації вказаних дій залучаються «білокомірцеві» особи: 1) керівники підприємств (генеральні директори, директори, заступники); 2) керівники та/або члени наглядових рад; 3) головні бухгалтери, фінансисти, керівники планових відділів; 4) юристи, адвокати; 5) охоронні агентства; 6) посадові особи державних органів, які видають ліцензії та виконують інші дозвільні та контрольні функції.

Автор наводить види юридичних осіб, які залучаються до злочинних дій або на користь яких скеровані неправомірні угоди, підrobка документів, зловживання службовим становищем. Юридичні особи як суб'єкти доведення до банкрутства можуть бути таких видів: 1) за ознакою заснування: засновником є керівник підприємства, яке збанкрутувало; засновником є близькі родичі, члени сім'ї керівника підприємства; засновником є підставні особи, які фактично не керують підприємством, а виконують прямі вказівки; засновником є злочинна організована група (особи, які мають судимості, тощо); 2) за видом діяльності (сферою, видом економічної діяльності): має тотожний вид економічної діяльності та виробництва; має інший вид діяльності, але пов'язаний з діяльністю підприємства-банкрута (постачання тари, сировини, надання транспортних послуг тощо); юридична особа не має жодних виробничих зв'язків; 3) за строком існування: створена та має тривалу виробничу діяльність; час створення незначний (перебує активним діям щодо доведення іншої юридичної особи до банкрутства);

4) за персональним складом керівництва: особа, яка має досвід у сфері діяльності підприємства, яке доводиться до неспроможності; особа, яка не має досвіду у сфері діяльності підприємства, яке доводиться до неспроможності; керівником підприємства є особа, яка є давнім партнером у ділових стосунках з керівником підприємства-банкрута; керівником підприємства є один із засновників підприємства, що доводиться до банкрутства, який вийшов зі складу його засновників у результаті конфлікту з іншими (помста, намагання забрати частку свого капіталу); 5) за характеристикою наслідків керування такою особою підприємствами: попередній досвід позитивний (в результаті поглинання підприємств створена ефективна корпорація); попередній досвід негативний (всі юридичні особи, якими керувала ця уповноважена особа, закривалися), що свідчить про фіктивність з наміром у неправомірний спосіб заволодіти активами.

Ключові слова: доведення до банкрутства, стійка фінансова неспроможність, злочини у сфері господарювання, юридична особа, заходи кримінально-правового характеру.

Summary

Davchenko T. M. Person as an element of forensic characteristics of banking (article 219 of the Criminal Code of Ukraine). – Article.

The article deals with the concept and essence of a person as an element of forensic characteristics of criminal offense of bankruptcy. Based on the analysis of statistical data, investigative and judicial practice, the features of the individuals who commit this type of offense are distinguished and the expediency of expanding the range of subjects by including legal entities is substantiated. This approach is caused by cases of raider seizure of the assets of the enterprises, which lead to stable financial insolvency. The available methods of investigating bankruptcy do not provide recommendations to law enforcement agencies on this issue. criminals try to create the appearance of legitimate activity, pre-think ways to commit actions aimed at bankruptcy, determine the phasing of advance unprofitable transactions, carry out financial and economic transactions, ensure the confidentiality of agreements with other entities and individuals - legal entities.

Obviously, white-collar persons are involved in the implementation of these actions: 1) company executives (CEOs, directors, deputies); 2) managers and / or members of supervisory boards; 3) chief accountants, financiers, heads of planning departments; 4) lawyers; 5) security agencies; 6) government officials issuing licenses and performing other licensing and control functions.

The author cites the types of legal entities involved in criminal acts, or in favor of which illegal agreements are directed, forgery of documents, abuse of office. Legal entities, as subjects of bankruptcy, can be of the following types: 1) on the basis of establishment: the founder is the head of the bankrupt enterprise; the founder is close relatives, members of this head of the enterprise; the founder is figureheads who do not actually run the business, but follow direct instructions; the founder is a criminal organized group (persons with criminal convictions, etc.); 2) by type of activity (sphere, type of economic activity): has the same type of economic activity and production; has a different type of activity but is related to the activity of the bankrupt enterprise (supply of containers, raw materials, provision of transport services, etc.); the legal entity does not have any industrial relations; 3) by the term of existence: created and has a long production activity; the time of creation is insignificant (preceded by active actions to bring another legal entity into bankruptcy); 4) in the personal composition of the management: a person who has experience in the field of activity of the enterprise, which leads to insolvency; a person who has no experience in the field of business of an enterprise that is incapacitated; the head of the enterprise is a person who is a long-standing partner in business relations with the head of the bankrupt enterprise; the head of the enterprise is one of the founders of the enterprise leading to bankruptcy, which left out of its founders as a result of conflict with others (revenge, attempt to take away a share of its capital); absorption of enterprises created effective corporation); previous experience is negative (all legal entities managed by this authorized person were closed), which testifies to fictitious intent to misappropriate the assets.

Key words: bringing to bankruptcy, persistent financial insolvency, crimes in the sphere of economy, legal entity, criminal-law measures.